

40 LET BOJA NA KUCLJU

Nande Kaplan

NA LAZAH PIHA BISTRA SAPA

Kmečka korenina ne popusti

Za pristno kmečko mizo ob krušni peči bi lahko sedel v pogovoru z Nandetom Kaplanom debele ure. Na Lazah 2 je doma prava kmečka korenina. Možak bi s svojo sloko postavil, zagorelim obrazom (na morju se ni bil), kiklopskimi dlanmi, s srebrom prepredenimi brki in lasmi in izvirnim izrazoslovjem lahko vstopil v marsikateri kader slovenskega domačijskega in partizanskega filma.

Nande Kaplan. Po dolgih letih boja za življenjski obstoj, za narodni obstoj in za pravično povojno izgradnjo odmaknjenih krajev ni v njem izgorelosti za današnji in jutrišnji dan. Kot, da vetrovi, ki bijejo Laze leto in dan, ne dovoljujejo vdirati v možakovo telo in zavest niti kanček slabosti, nečimrnosti, samozadovoljstva.

V zapisu »Razvoj odborov OF in delovne narodne zaščite v Robu leta 1941-1942« je Iva Škulj-Albrecht omenila Nandeta Kaplana kot člana vaškega odbora OF na Velikem Osočniku in člana zasede Narodne zaščite, ki se je 20. maja 1942. leta spopadla z italijanskimi fašisti na Kuclju.

Prvi čas

Takrat, ko je bil v Društvu kmečkih fantov in deklet na Velikem Osočniku, ko je

vsesaval vedenja o Oktobrski revoluciji, se vključeval v tekmovalna koscev, grabljic in žanjic, presliševal vabila vaških posebnikov na »pomembne« ministrske in cerkvene obiske v Robu, je bil za kmeta in delavca težak čas. »Ob treh zjutraj sem šel pozimi z Velikega Osočnika in tudi po hudem snegu pešal skoraj do Cerknice. Tam sem delal dva, tri dni in se ves premražen vrnil domov. Le tako sem si lahko obrnil delo v gozdovih. Zasluzka ni bilo. Ko sem šel včasih s fanti na smučarsko tekmovalje ali na veselico po maši, mu je hudičev dihal kozarec vina. Pa sem bil brez cvenka. Še obleke nisem imel prave. Življenje je bilo en sam boj za obstanek. Zato je razumljivo, da je vsaka vizija boljšega vnesla v mlade nemir, voljo po boju, po združevanju in napredku,« je listal po predvojnih spominih Nande.

Drugi čas

Verjamemo mu. Pred dvajsetimi leti je bil njegov spomin bolj svež kot danes. Zato je nas vznemirilo Nandetovo vprašanje zbranimu omizju: »Kaj bi se zgodilo z nami, če bi zr. agali nasprotniki?« Ni čakal odgovora, ampak ga je iz borbene izkušnje, pred našim razmišljanjem, položil na mizo: »Podušili bi nas! Kot posameznike! Kot narod!«

Zato danes še raje spregovori lovski družbi, ostali tako ne zahajajo na Laze, o svojih vojaških bojih, o izkušnjah. Da tudi budno oko lahko ne vidi izdajalca. Da je treba vsako komando dobro pretehtati, da ne bi bilo med borci preveč žrtv. Nande pravi, da je vojni čas prinesel toliko hudobije, da se človek želi znebiti spomina nanjo.

»Nisem hodil z glavo skozi zid. Krogla prizna le en fizikalni zakon. Na istem mestu ne moreta biti istočasno dva predmeta. Žal tega niso spoštovali nekateri tovariši na Kuclju.

KRONIKA

Piše: Matija Škraba

Razvoj OF v letu 1941 za Barje

Šesti del

V Dragi blizu Iga so bili trije močni punkti. Grum Jože je imel mlin v samotni Dragi. Vedno se je napredno boril za pravice delavskega razreda v stari Jugoslaviji. V začetku julija 1941 je bila Grumova družina izhodišna točka OF, saj so sinovi in hčerka delali med mladino tudi po bližnjih krajih. Drugi močni punkt, ki je bil povezan z Grumom, je bila partizanska družina Matije Rebolja, ki živi na samotni kmetiji z ženo Marijo, rojeno Petrič. V to in iz te hiše so se stekale veze in marsikateri partizan in zaledni delavec se je pri njej nahranil.

Tretji punkt je bil pri Ivanu Komini, ki je imel primitivno, zastarelo opekarno. Bratje, sestre in Ivanova žena Minka so organizirano delali za NOG v medsebojni povezavi z in

Da bo bolj razumljivo, se moram vrniti nekoliko nazaj. Sekretarka mestnega komiteja SKOJ za Ljubljano Ida Šaba Kovač je v bežigradski gimnaziji sprejela v SKOJ Feliksa Petriča-Srečka in Toneta Pristov-Gusarja. Petrič je stanoval na Škofljici, kjer je delal v skojevski grupi, v kateri so bili: Janko Mehle, Stane Kamnikar in Jože Puš. Ko je odšel Petrič eništridesetega v partizane, je bil Pristav priključen h grupi SKOJ v Dragi. Za sekretarja grupe je bil izbran Mirko Grum. Imenovana grupa SKOJ-a je bila izhodišna točka za delo med mladino. Na zaselku Kremenca je zabra la ledino tale trojka: Jože Jakič-borec NOV, Ivan Zgonc - padel v NOV, Marija Garvas - tudi kasneje zanesljiva zaledna delavka, ki je bila 1943 izdana, aretirana in odpeljana v nemško taborišče od koder se je vrnila, sedaj pa je težko bolna.

Ig ni majhna vas. Potrebno pa je, da izanska dolina enkrat za vselej izve, kateri Izanci so bili v letu 1941 prvi, ki so se odzvali klicu OF.

Prvo trojko so sestavljali: Anton Šenk - kandidat partije, njegovi sestri Tončka in Francka, Franc Repar in Janez Jakič-Šmon. Druga trojka: Anton Hitejc, Janko Černe, Stane Zdravje. Tretja trojka: Kopal Anton, Franc Kus in Franc Cotman. Četrta trojka: družina Karla Horvata, Franc Škraba - kovač in Martin Meglič. Omenjene aktivne trojke so imele uspeh, da so v organizacijo pritegnile vaščane, ki so potem organizirano delali za NOG. To so bili: Martin Meglič, Anton Balant, Anton Železnik-Grmadin, Jože Škraba-Andrejev, Marjana Rihtaršič in Lovro, Franc Bolha in njegov sin Franc, ki je padel v NOV (hčerko Ivanka je umorila črna roka), Alojzij Grebenc, in njegova žena Marija, družina Franceta Puciharja (hčerki Ivanka in Minka, sina Ivana pa so skalarjevci ubili), Vilko Sokolič in žena Alojzija, Jože Rupert-Ulčar z ženo, Franc Čebular in njegova mati Franciška (žrtev kaplana Milavca) in Javornik Jože (obe žrtvi črne roke), Iva Brezovnik in njen mož Franc, Edvard Zdravje (skojavec, ki je padel med NOV na Primorskem), Lojze Uršič (mater, sestra Marijo in Franco so zaklali domobranci), Johan Veber, Janez Platner, Feliks Zdravje in njegova žena roj. Komino. (se nadaljuje)

Aktivist
Bolha z Iga

Grumom. Komino je bil izredno pošten mož in naklonjen delavskemu razredu. Leta 1929 je Ivan, sporazumno s svojim bratom Otom prostovoljno izročil CK KP Slovenije delavske knjižnice tistih sezonskih delavcev, ki so odšli v neznan. Slovenski CK KP je knjižnice s pridom uporabil za svoje člane, ki so morali biti v strogi ilegali.

Septembra 1941 so bili Grumovi otroci sprejeti v SKOJ: hčerka Tilka, njen brat Mirko in Jože, ki je kot partizan padel v Robidnici v Žirovskih hribih. Istočasno je bil v SKOJ sprejet Franc Kus iz Iga. Leta 1943 je bil Kus na Dolenjskem v neki hiši izdan. Ujeli so ga domobranci in 2. 11. 1943 zverinsko umorili v Velikih Laščah.

Skojavec Bolha Tone iz Iga pa je bil kot borec četrte čete krimskega odreda 13. julija 1942 v Vnanjih Goricah ujet in še isti dan so ga fašisti pri vojaških barakah pri hiši št. 16 na Brezovici ustrelili.

BILI SO MED NAMI

Jože Modic

Zgodaj zjutraj, 6. aprila je po dolgi in težki bolezni prenehalo biti srce našega Jožeta, komuniste, medvojne aktivista, borca zaščitne enote vojaško političnega vodstva narodnoosvobodilne vojne in partizanskih odredov Slovenije, aktivnega delavca, rezervnega vojaškega starešine in nosilca več visokih priznanj in odlikovanj med njimi zlatega priznanja OF.

Njegova smrt, težka, kot je bilo težko njegovo življenje, nas je prizadela, vsakega posebej in vse skupaj.

Brez njega smo postali siromašnejši, ker smo izgubili del sebe. Poslavljamo se od človeka in revolucionarja, ki je bil vedno neposreden, za vsakega jasen in razumljiv, od dobrega človeka, ki je bil vse svoje življenje bорец za interese in zgodovinske cilje delavskega razreda.

Bil je pravi vojak revolucije, eden izmed tistih komunistov, ki mu je bila partija oz. zveza komunistov in njen boj za uresničevanje zgodovinskih in neposrednih interesov ter vodilne vloge delavskega razreda pravi smisel in vodilo življenja. Še posebej je pomembno njegovo delo v spodbujanju in pospeševanju socialistične preobrazbe vasi, kjer je dosledno, z njemu lastno vztrajnostjo vodil družbeno akcijo za nadaljnji družbenoekonomski razvoj kmetijstva in gospodarstva.

Rodil se je 5. marca 1920 v Strahomerju, vasi pod Krimom kot tretji otrok v napredni kmečki družini, v kateri je bilo deset otrok. To je bil čas velike svetovne krize, ki so jo krepko občutili tudi naši kraji. Dela ni bilo za vse tako, da je mali Jože moral, kljub temu, da je imel veselje do šolanja, takoj po končani ljudski šoli v Tomišlju k dedu in mu pomagati pri obdelavi posestva.

Tu je prvič slišal za razredni boj, za oktobrsko revolucijo, in kako naj bi bilo življenje pravičnejše urejeno, tako za delavca kot za kmeta. Tu v Tomišlju se je aktivno vključil v Društvo kmečkih fantov in deklet.

Ko je bil julija 1941 ustanovljen prvi odbor OF Vrbljenj - Strahomer je Jože postal njegov član in aktivno delal pri širjenju množičnosti OF na območju Podkrima.

Tretji čas

Nande Kaplan. Tajnik krajevne skupnosti zveze borcev in kmet. Krajani so zadovoljni. Nič več očitno ne kritizirajo, kot pred časom. Za borce je dobro poskrbljeno. Nande ne hodi na zdravniške preglede v Velike Lašče. Dvakrat bi se moral po polno uro pomikati od doma do laščanske zdravstvene postaje in potem še na Vič. Škoda je (kmetovega) časa in tudi napor je precejšen. Zima v Lazah in na Osočniku ne prizanaša. Burja nameče neprobno snežene nasipe. Dvakratno bivanje v Smarjeških toplicah mu je vtilo toplote v telo. Na morje bi šel zaradi vednosti. Pa ne more, ker kmetije ne sme pustiti brez moških rok. Otroci so odšli. Konj, krava in ovce ne bi mogle biti brez krme.

Na planoti bi kmetje pridelovali več krme, imeli več krav, če bi velikolaščanska zadruga pobirala mleko tudi iz vasi okrog Laz. Kljub temu, da so tu v večini delavci-kmetje. Zanje, za delavce, je pozimi še posebno hudo. Nande ne govori le o svojih mukah. Snežni meteži so taki, da ne morejo na delo. Tudi peš ne. Žal ne morejo sporočiti v tovarno, da jih ne bo. Telefon. Da bi drogovi, ki so jih postavili sami tja do Srnjaka, res čimprej nosili telefonski kabel. Pa ne prazen. Ampak vezan na domove po hribih. Veliko olajšanje bi bilo to za ljudi.

Četrti čas

Stiske zblizujejo ljudi. Nande sicer pravi, da je bil kraj res deloma pozabljen, ker v njem pač ni takega dela, da bi hodili vanj. Kristalno čista kmečka beseda.

Dokažimo, da nam niso bili ljubi ti kraji le v polpreteklem obdobju, ko smo doživljali na osamljenih kmetijah in v drobnih zaselkih in vaseh topel pozdrav. Skledo polno kmečke hrane. Kljub temu, da jo je tudi domačim primanjkovalo... Toplo zavetje.

Nič manj iskreno nas ne bi sprejeli te in prihodnje dni. Tudi zato ne, ker vedo, da je mogoče splošno zadovoljstvo le takrat, ko stopata delavec in kmet družno v napredni čas.

STANE JESENOVEC

V začetku maja 1942 je vstopil v prvo četo Šerčerjevega bataljona, katerega ustanovitev je bila v veliki meri zaslug terenskih odborov v podkrimskih vaseh.

Jože, ki je dobil partizansko ime Gašper, a so ga vsi poznali kot »IZANCA«, se je v teh težkih borbah s premočnim sovražnikom hrabro boril, vendar se je glavnina partizanske vojske morala umakniti za Kočevsko.

Jože pa je bil v začetku maja 1943 dodeljen v zaščitno četo Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, kjer je opravljal vrsto pomembnih dolžnosti. Zaradi njegove aktivnosti in politične trdnosti so ga sprejeli v SKOJ in 25. decembra 1943 v KPJ. S tem se je začelo njegovo organizirano politično delo, ki ga je lahko prekinila samo njegova smrt.

Težko partizansko življenje, odgovorne naloge, ki jih je moral opravljati kot član zaščitne enote najvišjega slovenskega vojaškega in političnega vodstva, osebni stiki in poznanstvo z našimi najvidnejšimi revolucionarji: Kardeļem, Kidričem, Kvedrom, Pijačo, in drugimi, politično delo ter njegove osebne značilnosti so napravile iz mladega včasih prešernega in kar preveč razposajenega mladca, trdnega komuniste in borca, ki so mu bile vedno zaupane najtežje in najodgovornejše naloge.

Bil je tudi v Jajcu in je po končanem zasedanju AVNOJ-a spremljal slovensko delegacijo na težki in nevarni poti v Slovenijo. Maja 1945 se mu je uresničila njegova največja želja, svoboda in zmaga revolucije. Tako kot mnoge druge, dobre in politično zavedne borce, ga je vodstvo zadržalo v JLA. Bil je politični delegat, komisar čete za zvezo pri IO OF Slovenije, ki je bila zadolžena za varovanje vseh centralnih političnih organov nove oblasti. Na lastno željo je bil avgusta 1948 demobiliziran, s činom kapetana.

Takoj po vrnitvi iz JLA se je vključil v aktivistično delo v Vrbljenju in Tomišlju, kjer je živel, in širše v okviru takratne občine Rudnik in okraja Ljubljana-okolica.

Posebno vidno je njegovo delo v Tomišlju in sosednjih krajevskih skupnostih, saj so vaščani pod njegovim vodstvom uredili vrsto komunalnih problemov, bistvenih za razvoj kraja. Velike so njegove zasluge pri izgradnji podjetja »Tekstilka« in pri razvoju Kmetijskega posestva Brest in drugih organizacij na širšem območju Iga. Dragocen je njegov prispevek v delu občinskega komiteja in konference ZKS ter družbenopolitičnem zboru občinske skupščine.

Umrli je tiho, neopazno, v tišini prihajajočega jutra, ki je napovedovalo nov, lepši dan. Tako je verjel, tako nam je govoril. Odšel je, a živi v naših mislih in srcih.

VASJA BUTINA